

“Het gereformeerde leven bestaat niet meer”

“Opbouw” is de inspirerende titel van ons blad. Het duidt op een positieve insteek. Het gaat er hier niet om, van alles af te branden, maar om op te bouwen. Als je een goed woord hebt, tot opbouw, waar dit nuttig is, dan kun je ermee in ons blad terecht. Op de jaarvergadering van Opbouw kwam echter zomaar ineens de *ondertitel* van ons blad ter sprake. “Tot opbouw van het gereformeerde leven”. Iemand stak z'n vinger op en zei: “dat is prachtig, maar u bedenkt toch wel dat het gereformeerde leven niet meer bestaat”...

Die opmerking wil ik in dit artikel eens bekloppen en betasten. Had die broeder geen gelijk? Het gereformeerde leven. Weet u nog wat dat is, of wat dat was?

In het Catharijne-convent in Utrecht was onlangs een tentoonstelling over het rijke roomse leven. De ornamenten van een voorbije tijd worden dan getoond. Voor een deel natuurlijk voorwerpen die gewoon ouderwets zijn omdat we daar nu nieuwere varianten van hebben. Maar tegelijk hoorde ik via de radio verschillende mensen uit die wereld die duidelijk maakten dat het dieper zit. De geur van het gezin, de eenheid van denken over de maatschappij, een bepaalde strenge en toch gemoedelijke vorm van geloven en zo meer. Die wereld bestaat niet meer. Er zijn nog zat roomse mensen, maar die *wereld* is er niet meer.

Nou goed, van het rijke gereformeerde leven is er ook al eens zo'n tentoonstelling geweest, waar je een huiskamer anno 1934 zag met een harmonium en een pendule en een rol King. Dat is natuurlijk ook voorbij en in die zin is het een open deur om te zeggen dat “het gereformeerde leven” niet meer bestaat. Maar ik had niet de indruk dat de spreker op de Opbouw-vergadering aan spruitjeslucht en sudderlappen dacht. Ik werd door zijn uitspraak geraakt en neem dat nu maar als werktitel over: het gereformeerde leven bestaat niet meer. In hoeverre is dat waar? Hoe komt dat en wat doen we ermee?

Nestgeur

Het gereformeerde leven - dat heeft iets te maken met gemeenschappelijke opvattingen over geloof, bijbel, kerk en samenleving. Het gaat om normen die je deelt, maar ook om een nestgeur, een manier van praten en omgaan met elkaar. Waardoor je je vanzelfsprekend thuis voelt als je van het ene naar het andere deel van het land verhuist en de plaatselijke kerk opzoekt. Waardoor je ook met elkaar een wij-gevoel hebt, een gevoel van bij elkaar horen. Voor de een als een warm bad, voor de ander een beknelling en voor de derde een bastion dat verdedigd moet worden.

Ik denk dat bijna iedereen herkent, dat dit gereformeerde leven niet ver van verdwijning is. Het is moeilijk te grijpen en tegelijk met de handen te tasten. Daarom probeer ik een paar factoren daarvan op een rijtje te zetten.

Daar moet ik vooraf even bij zeggen: ik beseft heel goed, dat dit niet in al onze gemeenten op dezelfde manier verloopt. Mijn horizon is maar beperkt en wie weet zijn er mensen die zeggen: nooit iets van gemerkt bij ons thuis. Negeert u dan deze artikelen gerust. Of leg ze opzij voor over twee of drie jaar.

De grote lijn lijkt me duidelijk. Er zijn twee grote aantastingen van het gereformeerde leven. Dat zijn de secularisatie en de evangelische beweging. Het is raar om ze in één adem te noemen en ik haast me ook om te zeggen dat ik ze niet over één kam scheer, maar feit is wel dat ze beiden bijdragen aan de teloorgang van het gereformeerde leven. En wel op twee manieren: de gereformeerde wereld exporteert leden en importeert gedachten naar deze twee kanten. Het is al heel duidelijk, dat we aan beiden leden verliezen. Zouden er onder ons nog veel mensen zijn die de pijn niet kennen van familieleden die kerk en geloof vaarwel hebben gezegd? En zouden er nog veel gemeenten zijn zonder de pijnlijke herinnering aan

de overstap van een of meer gezinnen naar “de evangelischen”? Dat noem ik onze export.

Import

Tegelijk importeren we ook. Een enkele keer komen er mensen over, maar bovenal importeren we ideeën. Wat import uit “de wereld” betreft: we zitten op school met ongelovigen, onze collega's weten van geen kerk en 's avonds kijken we TV volgens een patroon dat (zo blijkt uit onderzoek) nauwelijks afwijkt van de pulp waar die anderen naar kijken. Geen wonder dat we ideeën over samenwonen, echtscheiding, geldbesteding en zo meer importeren. Dat gebeurt vaak onbewust. Overname vanuit de evangelische hoek gebeurt meestal meer bewust. Ik ken geen Nederlands Gereformeerde Kerk waar niet geëxperimenteerd wordt met Opwekkings-liederen of meer persoonlijke bijbelstudie-kringen of gemeente-opbouw. En ik ken geen collega die niet met vragen loopt over welke koers hij hierbij moet varen. Daar heb je natuurlijk die beperking weer: ik ken niet iedereen en ik kom niet overal. Maar toch.

Dat lijkt me de grote lijn: het gereformeerde leven staat onder druk door export van mensen naar “de wereld” en “de evangelischen” en door import van ideeën uit beiden. Leest u daar s.v.p nog niet meteen afkeuring of bijval uit; ik probeer eerst te beschrijven en ga daar nu mee verder door verschillende waarnemingen door te geven.

1. Eerst is daar natuurlijk de kerkelijke verdeeldheid. De gereformeerde wereld kàn niet eens bestaan als er zoveel varianten zijn. Reformatorische kinderen herken je aan de kleding (vooral van de meisjes) en vrijgemaakte volwassenen aan de organisaties en tijdschriften. Ik denk zelf dat er bij al deze varianten van “het gereformeerde leven” wel iets in beweging is, maar ik beperk me toch maar tot ons kleine kringetje.
2. In onze kerken wordt “Nederlands gereformeerd zijn” steeds minder vanzelfsprekend. Jongeren die voor werk of studie verhuizen blijven vaak thuis lid en als ze zich later bij de zusterkerk in hun nieuwe woonplaats aansluiten, is daar iets of iemand bijzonder aansprekend geweest. Gezinnen die verhuizen wachten vaak een poos met het inleveren van de attestatie omdat ze “zich eerst eens oriënteren”.
3. Anderzijds: mensen die zich bij ons voegen hebben meestal geen idee wat Nederlands Gereformeerd betekent. Laatst voegde zich iemand bij ons die door God geroepen was en toen naar een bijbelgetrouwe kerk ging zoeken. Ze wist over ons niets anders dan dat er op de muur stond “Dient de Here met vreugde”. Maar dat begreep ze wel precies, want dat “met vreugde” was inderdaad het onderscheid met de andere kerken waar ze geweest was...
4. Daarnaast ken ik een flink aantal van onze kerken waar mensen van andere richting bewust een (al of niet tijdelijk) onderdak hebben gezocht en gekregen. Baptisten die in de buurt geen gemeente weten; doopsgezinden die het in eigen kring niet kunnen vinden; en zelfs zusters van een protestantse orde herinner ik me. Doorgaans is in zo'n geval afgesproken dat deze leden geen ambt kunnen vervullen. Ze dragen natuurlijk wel bij aan de veelkleurigheid van de gemeente.

Deze eerste vier punten laten feitelijke verschillen zien. Pijn doen ze ons meestal niet echt. Zelf vind ik het eigenlijk wel mooi als de gemeente steeds veelkleuriger wordt. Maar ja, “het gereformeerde leven”? Dat wordt er beslist diffuser van. En het aantal lezers dat op Opbouw geabonneerd blijft omdat dit zo hoort, ook al doen ze er nooit het bandje vanaf, dat groeit er ook niet echt door. En het beleid dat onder 4. genoemd is, daar sta ik helemaal achter. Maar 't stelt je wel eens voor lastige vragen!

Gereformeerde zede

5. Tot het gereformeerde leven hoort ook iets als een gereformeerde zede. Dit is nog iets anders dan normen (daar kom ik nog op). De zede is meer dat je weet wat je aan elkaar hebt. Wat voor kleding je draagt, welk woordgebruik je gemeen hebt en dan liefst ook een

eenheid in gebruiken en opvattingen. In kleding-voorschriften zijn we nooit zo sterk geweest en eigen gebruiken ben je je zelf niet zo bewust. Dus misschien vindt u het onzin: gereformeerde zede. Maar goed, als bijvoorbeeld het bezoek aan de middag-diensten terugloopt, dan gaat het niet om de overtreding van een gebod Gods. Toch knaagt het bepaald aan ons gereformeerde leven en dan niet in de zin van spruitjeslucht. Begrijpt u dat je hier alleen aan vast kunt houden als je het besef hebt: daar moeten we samen achter staan?

6. Normen - dat is een veel gevoeliger onderwerp. Ik herinner me dat een oudere dominee iets gevraagd werd over echtscheiding en dat hij geschokt reageerde: zoiets gebeurt onder ons niet! Welnu, dat gebeurt onder ons dus wel en niet zo'n beetje. Op dit punt kan ik er niets moois of luchtigs in zien dat we de normen van de wereld geïmporteerd hebben. Waar zit 'm dat nou in? Is het de televisie die het ons voortdurend als vanzelfsprekend presenteert; is het een culturele ontwikkeling waarbij we meer aan persoonlijke ontwikkeling denken dan aan gezamenlijke verantwoordelijkheid? Feit is dat we de stroom van echtscheidingen niet kunnen stoppen. Hoe ver zou de pastorale benadering onder ons uiteenlopen? Ik weet niet eens òf die benadering wel zo ver uiteenloopt. Wanneer er geen apert overspel aan de orde is, worden er dan nog tucht-maatregelen genomen? Bij een van onze kerkelijke burens las ik onlangs een beschouwing over de vraag of het wenselijk is om echtscheidingen te noemen bij de afkondigingen, ja dan nee. Dan ben je toch een aardig eind opgeschoven.

En overigens wijst onderzoek bij jongeren uit, dat ze over 't beroemde onderwerp "sex voor het huwelijk" opmerkelijk ruim denken. Dat bleek onlangs bij de vrijgemaakten, maar jaren geleden werd onder ons 't zelfde al aangetoond. Toen ik onlangs in de preek besprak dat de Here wil dat we trouwen in plaats van te gaan samenwonen, toen hoorde ik uit de gemeente dat een jongedochter dit wel zo'n nieuwigheid vond... Wat doen we hiermee, broeders en zusters?

Voordat u nu denkt, dat dit een lange boetpreek wordt, teken ik er wel bij aan dat het hier om een onderwerp gaat dat de kerk *nooit* op orde gehad heeft; als je de particuliere vragen van Middelburg 1581 leest, dan krijg je daar ook rooie oortjes van. Toch: toen werden de vragen openlijk gesteld en nu laten we 't maar waaien.

Andere vragen

7. Nu een punt dat dichter bij het hart van 't kerkelijk leven ligt. De vragen waar mijn catechisanten mee zitten, zijn niet meer de vragen waar het in onze kerkelijke papieren over gaat. Ik bedoel nu de vragen van zonde en genade, van ambt en sacrament. Wel te verstaan: ik heb het dan over positieve jongelui, die echt bezig zijn met de vraag of en hoe ze ook op school voor hun geloof uit durven komen. Zou dat iets zeggen over het gereformeerde leven? Ik worstel met de verleiding om nu al in te gaan op de vraag hoe hiermee om te gaan, maar ik zou eerst signaleren. Toch vast dit: ik vraag aan m'n catechisanten die belijdenis willen doen uiteraard altijd *waarom* ze die stap willen zetten. Wat hen drijft om hun geloof publiek te belijden. Dat is het mooiste wat er is: wat kunnen jonge mensen dan vrijmoedig getuigen van wat God gedaan heeft in hun leven! Tegelijk herinner ik me heel goed dat ik vroeger wel eens moest fronsen vanwege de antwoorden die er kwamen. Antwoorden als:

- ik heb hier in de kerk een rust ervaren, die ik nergens gekend heb.
- als ik 's nachts bang ben, dan vraag ik God om bij me te zijn en dan gaat het weer goed.
- ik ben heel blij dat het geloof richting geeft aan mijn leven.

Ja, als ik deze antwoorden nu lees dan ben ik er erg dankbaar voor. Maar ik zeg eerlijk, dat ik vroeger wel eens dacht: ik mis het juiste antwoord, namelijk dat je zonden vergeven zijn! Ik geloof nog steeds dat dit de kern is en u mag er op rekenen dat het altijd aan de orde komt. Maar Jezus' werk was toch ook breder dan dat? Meester, men zoekt u wijd en zijd, komend langs velerlei wegen. Dat is de werkelijkheid van vandaag.

8. Dan zijn er op verschillende plaatsen moeilijkheden met de eigen predikant. We lazen pas

over de losmaking van een collega, maar dat is zeker de enige plaats niet waar deze problemen spelen. Ik weet niets van de situatie in Maastricht en daar heb ik het dan ook niet over. Wel over het onloochenbare feit, dat de positie van een predikant veranderd is. Ik zie dit ook als een symptoom van het verdwijnen van het gereformeerde leven. Ik heb het niet over plaatsen waar de predikant onoirbare dingen gedaan heeft, maar over plaatsen waar men concludeert: dominee functioneert niet goed. Vroeger gebeurde dat natuurlijk ook, maar dan droeg je dat. Soms decennia lang. Deels uit respect voor het ambt, deels ook omdat dominee toch iets verzorgde waar een gewoon mens zich liever buiten hield: het contact met God en de omgang met ernstig zieken. Van dat voetstuk is dominee af gehaald en nu meten we hem aan de vraag of hij inspirerend overkomt en iets voor de mensen betekent. Ik denk dat dit niet anders kan, maar het is wel een echte verandering!

Ik weet waar ik 't zoeken moet

9. Nog een signaal van verandering. Natuurlijk ken ik veel ouders die zich bezorgd afvragen hoe het met het geloof van hun kinderen is. Maar weet u dat ik veel jongeren spreek, die op dit punt bezorgd zijn over hun ouders? Zelf hebben deze jongeren een verdieping van het geloof meegemaakt die meestal neerkomt op import uit evangelische hoek. En dan zitten ze ermee, dat hun ouders *nooit* over hun geloof spreken. Ergens was een moeder ernstig ziek en haar dochter wist zich geen raad omdat ze zich echt afvroeg hoe moeder er voor stond. Terwijl moeder heel meelevend was en zo meer. Dit is ook een symptoom. Vroeger zou het ruim voldoende zijn als er ergens in de familie één was die moeder ooit had horen zeggen: "ik weet waar ik 't zoeken moet". Dat was het gereformeerde leven, dat je aan een half woord genoeg had, omdat je kaders van vanzelfsprekendheid had. Die kaders zijn er niet meer en dus is het ook niet genoeg. Niet alleen wanneer uw kinderen bezorgd zijn over u, maar ook als ze dit juist niet zijn omdat ze vervreemden. "Ik heb mijn ouders nooit horen bidden" - zo hoor ik dan.

10. En tenslotte de diepste laag van verandering. Ik bespeur rondom om mij heen (en dus ook in mijn eigen hart) diepe sporen van onzekerheid over de manier waarop we gewoon zijn om te gaan met de Bijbel. Bedenkingen bij onze stijl van bijbelkringen, vragen over de aanpak van preken, twijfels over Gods bedoeling voor onze tijd. Dat grijpt diep in en daarom wil ik dat pas uitwerken wanneer ik er ook meer van kan zeggen. Volgende keer dus?

W. Smouter, Breukelen

Back to the basics

Het "gereformeerde leven" is op z'n minst in beweging en sommigen zeggen: het bestaat niet meer. In het vorige nummer probeerden we deze werkelijkheid te *beschrijven*. Hoe we beïnvloed worden door secularisatie enerzijds en evangelische beweging anderzijds. Nu dan de vraag: hoe waarderen we dit, en hoe reageren we erop?

Natuurlijk reageren we daar niet allemaal gelijk op. We hebben enkele grote gemeenten waar het nog nauwelijks opvalt dat de gereformeerde wereld verandert. En we hebben ook plaatsen waar die wereld alleen een verre herinnering is. Mag ik proberen de verschillende mogelijke reacties eens te bespreken?

De eerste optie is: luiken dicht! Negeer zoveel mogelijk de vragen die opkomen en herhaal de oude antwoorden. Als we niks veranderen, dan kunnen we het evangelie ook niet kwijtraken. Dit is een aantrekkelijke optie, omdat de kerken vaak nog vol zitten waar hiervoor gekozen wordt. Zou je het offer van een saaie liturgie niet willen brengen als je kinderen dan bij de kerk blijven? Zou je daarvoor ook willen vasthouden dat de aarde nooit ouder dan 6000 jaar kan zijn?

Ik zal deze optie niet weghonen. Ik heb zelf ook kinderen en wat zou ik er veel voor over

hebben om hen bij het geloof te bewaren! Toch verwacht ik zelf niets van deze behoudende aanpak. Wat ik ervan zie is dat de vormen er wel lang door in stand blijven, maar dat de persoonlijke betrokkenheid op het geloof er enorm onder lijdt. En juist dat hebben we zo nodig!

De tweede optie richt zich juist op die betrokkenheid: activeer de gemeenteleden op een nieuwe manier! Allerlei verschillende vormen van toerusting, gemeente-opbouw en gaven-training vind je de laatste jaren in de gemeenten. En daar wordt een belangrijk punt mee geraakt. Als de vanzelfsprekende kaders van het gereformeerde leven wegvallen, dan zullen we toe moeten naar een veel persoonlijker betrokkenheid van de leden. De waarde van gemeente-opbouw is dan ook in de praktijk wel gebleken. Toch is daar niet alles mee gezegd, want in welke *richting* ga je bouwen en organiseren? Ik bedoel: een bridge-club kan ook goed georganiseerd zijn maar je wilt met een kerk toch meer dan gezelligheid en betrokkenheid. Of de kerk er per saldo door gebouwd wordt hangt naar mijn idee dan ook het meest af van de *inhoud* van de boodschap waar omheen deze gemeente-opbouw plaatsvindt.

Niet één pot nat

En over die inhoud wil ik het vooral hebben. Ook daarin zijn twee opties te onderscheiden. Als je de richting van “luiken dicht” buiten beschouwing laat, dan zijn er in hoofdzaak twee richtingen die kans zien om mensen te raken. Dat zijn de richtingen die ik nu maar even typeer met de namen van Nico ter Linden en Henk Binnendijk. Ter Linden wist destijds volle kerken te trekken in het gesecculariseerde Amsterdam, hetgeen een mirakel mag heten. Binnendijk trekt 30.000 jongeren in een voetbal-stadion, hetgeen minstens evenzeer een mirakel mag heten. Ik weet best dat het in beide gevallen niet om 't poppetje alleen gaat, maar ik belicht nu even deze twee voormannen als voorbeeld van de twee benaderingen van onze tijd. Ieder voelt dat ze niet één pot nat zijn. Toch, vergis u niet, hebben ze veel gemeen. Bijvoorbeeld dat beiden veel werk maken van vormgeving en communicatie. Maar ook dat ze beiden uiterst modern zijn in de onderwerpen die ze aansnijden. De thematiek van hun toespraken wordt niet bepaald door de catechismus of zo, maar door een nauwkeurig volgen van de trends in het denken van onze tijd. Beiden zullen het hebben over gevoelens van onzekerheid, over verlangen naar warmte, over omgaan met verdriet en schaamte, over relaties, over persoonlijke groei en het meest over de *ervaring* van het geloof. Daarin verschillen beiden duidelijk van “het gereformeerde leven” en daarin ligt hun aansluiting bij mensen van deze tijd.

Een woord van boven

Tegelijk verschilt hun beider antwoord op deze vragen fundamenteel, vooral als het gaat om de vraag: *is er een woord van Boven?* Valt er in de Bijbel licht op te vangen dat geopenbaard is, of is het een tekstboek met menselijke verhalen? Ter Linden zit althans in dit opzicht op hetzelfde spoor als Kuitert: er is geen openbaring die van boven is; er is alleen een menselijk zoeken en tasten. Binnendijk daarentegen probeert steeds nieuwe manieren om het geopenbaarde evangelie te doen landen bij de mensen van nu. En is dat verschil nu beslissend? Voor mij is het belangrijkste dat hiermee ook samenhangt de verschillende kijk op Jezus Christus. Hij is zelf van Boven, Hij is volgens de Bijbel het Woord dat van boven is. Geen wonder dat voor Binnendijk alles draait om de band met Christus, terwijl bij Ter Linden, Kuitert en anderen aansluiting wordt gezocht bij een veel algemener religieus gevoel. Reden waarom je het verschil met Jodendom en Islam voor hen niet teveel moet aandikken.

Ik ben er diep van overtuigd, dat de christelijke kerk z'n kaarten nooit moet zetten op een algemeen religieus gevoel. Dat wil zeggen: de kerk moet wel *inspelen* op dat gevoel, maar ze leeft daar zelf niet uit. Van modernisering van de boodschap zonder verdieping van het geloof naar Christus toe verwacht ik dan ook helemaal niets. Dan kun je de mensen meer bij

de kerkdienst betrekken, een heel *organogram* van de gemeente en z'n geledingen maken, iedereen langs korte lijnen inschakelen in het gemeentewerk en weet ik wat meer, maar echte geloofsopbouw verwacht ik daar niet van.

Geloofs-ervaring

De nieuwe impulsen die we uit meer evangelische hoek krijgen vind ik juist enorm waardevol. Het is de combinatie van een grote openheid voor de werkelijke vragen van onze cultuur met een concentratie op het fundament van het geloof in Christus, die voor mij persoonlijk onmisbaar is geworden in de bediening van het evangelie. Als ik daar de naam van Henk Binnendijk bij noem, dan betekent dat voor mij tegelijk de erkenning dat ik in dit opzicht opgeschoven ben. Jaren geleden, in 1989, ben ik voor het opinieblad "Koers" eens met hem in discussie geweest over de rol van ervaring in het geloof. Ik benadrukte toen erg dat je je geloof niet op ervaring kunt bouwen, maar alleen op Gods beloften in de Bijbel. Zo zou ik het nog steeds zeggen, maar ik ben wel meer gaan inzien dat de expliciete nadruk op persoonlijke ervaring er onmisbaar bij is. Dat heeft ook te maken met het eind van het gereformeerde leven. Als jongeren vandaag nadrukkelijk over geloofs-ervaring willen horen, dan is dat voor hen geen luxe extraatje, maar dan gaat het om niets minder dan de vraag: "Is Hij er wel? En waar vind ik Hem dan?". En dat is een vraag, die je uiteraard niet kunt negeren.

Ik houd niet zo van geschiedenis

Ik heb dat zelf gemerkt bij het preken. Vroeger kon ik een preek onbekommerd beginnen met een zin als "Broeders en zusters, daar ging Abraham door de woestijn. Samen met zijn enige zoon op weg volgens een opdracht waar hij niets van begreep". En dan volgde een preek over de opdracht die Abraham had gekregen om zijn zoon Izaak te offeren. Als het een goede preek was, dan begreep ieder van de hoorders dat je hiermee wezenlijke zaken aan de orde stelde. Onderwerpen als het vertrouwen op God ondanks twijfel, en de heel aparte zekerheid die het geloof kent. Natuurlijk gaf ik er als dominee in de loop van de preek wel toepassingen bij, maar ook zonder dat hadden de hoorders al een bepaald kader waardoor ze voelden dat die geschiedenis ook over hen ging. Iets van het besef: deze God is onze God en Abraham staat als vader van alle gelovigen ook model voor geloof en twijfel uit onze tijd. Maar zonder dat onuitgesproken kader kun je niks met zo'n preek. Ik herinner me het meest dodelijke commentaar op een preek dat, naar ik meen, ds. De Jong eens doorgaf. Een buitenkerkelijke dame had de dienst een keer bijgewoond en na afloop werd haar gevraagd wat ze ervan vond. "Ja," zei ze, "ik vond het wel aardig. Maar ik houd zelf niet zo van geschiedenis". Dat was iemand die de kaders miste en zij dacht bij onze preken aan mensen met een hobby in geschiedenis...

Persoonlijke inbreng

Welnu, ik denk dat tegenwoordig steeds meer van de eigen leden die gereformeerde kaders missen. En dat het belang van Gods woord en de ervaring ervan dus veel uitdrukkelijker aan de orde moeten komen, liefst aan het begin van de preek. Niet dat ik dat altijd kan, maar ik zie het wel als een opdracht.

En daar hoort alles bij wat er vandaag in liturgie en gemeente verandert. Noem eens wat:

- * dat jongeren ook apart aandacht krijgen en dat hun inbreng gevraagd wordt
- * dat hier en daar voor het gebed gevraagd wordt naar persoonlijke gebeds-onderwerpen
- * dat er naast psalmen en gezangen ook andere liederen gezongen worden met dito begeleiding
- * dat bij belijdenis en trouwdiensten meer persoonlijke inbreng gevraagd wordt dan alleen het woordeke "ja"
- * dat op catechisatie de oude boekjes niet meer voldoen en een nieuwe aanpak gezocht moet worden.

En ga zo maar door. Die veranderingen lijken me mooi en, gezien de omstandigheden, onmisbaar. We zijn voorlopig echt nog niet zover als de eerste gemeente, waarvan geschreven staat: "Telkens als gij samenkomt, heeft ieder iets". Persoonlijke inbreng hoort helemaal bij een kerk-vorm die weinig vaste patronen kent. 't Is toch mooi als daar iets van terug komt?

Vluchten

En toch. Toch komen we met al die veranderingen nergens. De crisis is te diep en de secularisatie zit in onszelf. Als je de ervaringen van mensen centraal gaat stellen, dan wordt het hol en leeg in de diensten, want mensen ervaren niks méér dan wat je in de soaps op TV ziet. Ons land zit vol laagdrempelige diensten waar je van het evangelie niks meer hoort en die lage drempel wordt vooral gebruikt om de kerk makkelijk te *verlaten*. Dus: veranderingen lossen niks op. Tenzij. Tenzij ze de uiting zijn van het feit dat we vluchten tot Christus. Dat we geen middel onbepaald laten om samen te gaan drinken uit de bron van het heil: het goede nieuws dat God zijn eigen Zoon gegeven heeft om al onze zonden te dragen. Vluchten tot Christus, het is een oude uitdrukking. Maar ik bedoel dat nu heel letterlijk: dat we geen andere uitweg meer weten dan tot Hem te gaan. Ik moet de laatste tijd vaak denken aan Elia, die op een gegeven moment vluchtte naar Horeb. Hij was echt in paniek vanwege Israëls ongeloof en Izebels geweld. En hij vluchtte. Maar hij vluchtte wel naar Horeb, dat is naar de basis van Gods verbond met Israël. Daar was het allemaal begonnen, daar moest ook de uitweg uit de crisis te vinden zijn. Wat Elia deed, dat zou je mogen noemen "*Back to the basics*", terug naar de basis. Zoals onlangs het thema van de EO-Jongerendag was. En dat beschrijft naar mijn idee precies wat we nodig hebben: terug naar de *basics*. Inhoudelijk betekent dat: terug naar het evangelie van genade. En wat de vormen betreft betekent het: terug naar fundamentele dingen als leren bidden, leren lezen in de Bijbel, leren liefde te bewijzen aan je naaste. We hebben weer godsdienst-oefening nodig, dat is oefenen in de *basics* van godsdienst. Gelukkig zie ik daar ook wel wat van. In de grote belangstelling voor thema's als genade en vergeving. In groepen en kringen die inderdaad gaan oefenen met lezen, bidden en stille tijd. Maar ik ontmoet toch ook veel mensen, vooral ouderen, die er bang voor zijn. Ze blijven bij bijbelstudies liever kwartetten: "dominee zus zegt dit en professor zo zegt dat", dan te vragen: wat zegt de Here mij in dit schriftgedeelte. Ze houden God en geloof liever op een afstand. Op dat punt, denk ik, moeten we elkaar echt verder helpen en dat kan alleen wanneer we er in geloof en vertrouwen voor bidden.

Ik heb zeer geijverd

Intussen: het huidige "*Back to the basics*" heeft inderdaad iets van een vlucht. Iemand uit de christelijke politiek vraagt me wel eens: waarom zijn al die aardige, Opwekking zingende jongelui niet te porren voor inzet in de christelijke politiek? Waarom beleggen jullie alleen toogdagen over "Jezus, mijn Heiland" en niet over onze roeping in het publieke leven? En een ander zegt: ze lezen zo weinig. En een derde: waarom zijn het allemaal van die a-culturele liedjes?

Ik erken dat dit waar is, maar het lijkt me onvermijdelijk. Als gezegd, bij Elia had het ook iets van een vlucht. Hij had midden in de politiek gezeten, met Achab en met Izebel en zo meer. En hij vluchtte. Maar het was toch anders dan Jona's vlucht. Die nam een enkele reis bij God vandaan, terwijl Elia vluchtte naar God toe en naar de basis toe. Het was toch geen wonder dat hij vluchtte?

Hoor maar wat hij zegt: "Ik heb zeer geijverd voor de Here, de God der heerscharen, want de Israëlieten hebben uw verbond verlaten, uw altaren omvergehaald en uw profeten met het zwaard gedood, zodat ik alleen ben overgebleven, en zij trachten mij het leven te benemen". Aldus de profeet. En er was geen woord van gelogen. Maar wat prachtig is het, dat God door zijn geklaag heen luistert en begrijpt: Elia, eigenlijk ben je hier in die grot op Horeb niet gekomen om te klagen, maar omdat je (net als Mozes op deze plek) mijn heerlijkheid wilde

zien. En die heerlijkheid *krijgt* hij dan ook te zien. En daarna, ja, dan moet Elia weer aan het werk. Van de *basics* vandaan terug naar zijn roeping als profeet, midden in de wereld. Ik hoop echt dat God nog zoveel herstel en opwekking geeft, dat we weer ruimte krijgen voor een brede visie van christenen op politiek, cultuur en techniek. Maar als ik *iets* peil van de crisis van het gereformeerde leven, dan is dit toch echt de tijd voor een vlucht naar de basis. En om te bidden of we Gods heerlijkheid mogen zien.

W. Smouter, Breukelen

Bouwen op het fundament

Vluchten tot Christus. Dat is op z'n kortst samengevat wat ik vorige keer schreef. Als je ziet hoe het gereformeerde leven schuift, dan heb je vaste grond onder de voeten nodig en er is geen andere grond dan het werk van Christus. Over de betekenis van die woorden "er is geen andere grond" wil ik het in dit nummer hebben.

De vraag naar het fundament, de basis van de kerk, vormde het afgelopen jaar ook de kern van het gesprek op landelijk vlak tussen de Vrijgemaakte kerken en de onze. Ad de Boer schreef daarover al iets in het vorige nummer van ons blad, naar aanleiding van de Vrijgemaakte synode-zittingen die aan ons gewijd waren. Op die vergadering vroegen sommige afgevaardigden of hun deputaten ons niet al te cru behandeld hebben. Ik wil duidelijk stellen dat dat niet zo was. De gesprekken waren helder en eerlijk. Je kon goed merken dat we nog altijd dezelfde taal spreken. Blijft natuurlijk dat het daarom des te pijnlijker is dat de Vrijgemaakten zeggen: met jullie kunnen we niet verder praten. Waar zit 'm dat precies op vast? Het is goed dat nog eens voor de aandacht te hebben. Uit de gesprekken in het afgelopen jaar bleek dat we het over de inhoud van het geloof ver gaand eens zijn, maar dat we uiteen gaan bij de vraag hoe je moet omgaan met ambtsdragers die op enig punt afwijken van de belijdenis. Het is voor Vrijgemaakten onbegrijpelijk dat wij daarbij onderscheid maken tussen de ene en de andere bedenking die geuit wordt. Natuurlijk komen daarbij steeds de namen van Telder en De Jong weer naar voren. Nieuw was dat zowel in de deputaten-gesprekken als op de synode ook de naam van ds. H. Smit viel, "die de leer van eeuwige verwerping bekritiseert en zo in strijd komt met de Dordtse Leerregels (D.L., I, 6)". Als je dan nagaat welke uiterst voorzichtige woorden ds. Smit hierover in werkelijkheid geschreven heeft, dan moet je zeggen dat dit wel een verrassend nieuw element is! Onze commissie heeft hierover gezegd "zich niet te kunnen voorstellen dat ds. Smit hierover kerkelijke moeilijkheden zou ondervinden". Ter synode werden hier korte metten mee gemaakt: wat zullen we nog verder verkennen? De zaak is duidelijk: de Nederlands Gereformeerden zijn veel te ruim!

Goud en zilver, hooi en stro

Eind vorig jaar citeerde ik in Opbouw al uit een notitie die onze commissie opgesteld had: "Bij ons zal daarom een dienaar van Christus niet gauw geschorst worden als hij op enig punt afwijkt van de belijdenis wanneer de kerken niet de overtuiging hebben, óf dat deze afwijking een aantasting is van het ene fundament, namelijk Jezus Christus, óf dat deze afwijking het bouwen op dit ene fundament hindert. Deze terughoudendheid komt niet voort uit relativisme, maar uit de bezorgdheid om niet (nu of straks!) van de Opperherder te horen te krijgen dat wij Gods tempel geschonden hebben".

Dit is een zinspeling op 1 Korinthe 3: 10-23, waar Paulus schrijft over het éne fundament en over de verschillende manier waarop op dit fundament gebouwd wordt: "met goud, zilver, kostbaar gesteente, hout, hooi, of stro". Dat maakt wel degelijk verschil en dat zal te merken zijn op de dag van Christus. Maar nu kunnen we dat zo scherp nog niet weten. En het is ook een relatief verschil, want zelfs de bouwer met stro zal nog behouden worden, maar als door vuur heen, zo voegt de apostel eraan toe. Ik vind dat heel herkenbaar bij de verschillen in

opvatting waarmee wij vandaag te maken hebben. Welnu, de Vrijgemaakte ds. J.J. Burger bestreed deze uitleg in "Nader Bekeken" van mei dit jaar. "Ds. Smouter zinspeelt hier op 1 Kor. 3: 10-23. En hij legt deze woorden zó uit: het fundament is Jezus Christus en die gekruisigd. Het goud, het zilver, het stro, dat is de leer, die op dat fundament verder gebouwd wordt. En dan kan een predikant misschien een leer van stro hebben; dan mag bijv. Arius (en nu trek ik de lijn voor de duidelijkheid even scherp aan) een 'stoppel-leer' over Christus hebben en Athanasius een gouden, maar als beiden van Christus houden en de bouw van de kerk niet belemmeren door hun leer sectarisch te drijven, dan moeten we als mensen daar vooreerst afblijven en wachten op Christus' dag". Voor ik verder citeer wijs ik even op de versimpeling, dat "bouwen op het ene fundament" verkort wordt tot "van Christus houden"... Maar, zo schrijft ds. Burger verder, als we het zo opvatten dan gaan we ervan uit dat Paulus met het fundament Christus-sec bedoelt en dat de leer de opbouw is. Zelf ziet hij dit anders: het fundament is Christus-met-zijn-evangelie, en de opbouw op dat fundament is dan niet de leer, maar *de werken* van de gelovigen (1 Kor. 3: 13-15). "En dan waarschuwt Paulus ervoor: Pas op, dat je op het goede fundament niet ondeugdelijk bouwt. Want dat kan. Zoals dat blijkt te kunnen, als op een gereformeerde school, op de grondslag van Gods Woord en de Drie Formulieren van Eenheid, plotseling een ellendige ontuchtzaak openbaar wordt. Ellendig stro op het goede fundament". Ds. Burger maakt hier een heel punt van en stelt zelfs, dat hierin nu het verschil tussen onze kerken duidelijk uitkomt: "Is de leer bouw op het fundament of is de leer, waarvan Christus de hoeksteen is, mee deel van het fundament? Al naar het antwoord, dat hier gegeven wordt, krijg je een ander kerk-type: een kerk met leervrijheid, waarbij het kerkverband slechts daarin bestaat, dat we het over een heleboel kunnen hebben, terwijl we elkaar verder vrij laten, omdat je anders aan de gang blijft. Of een kerk, die weet en gelooft, dat de leer bij het fundament hoort, omdat Christus niet los te maken is van de leer van zijn eigen evangelie".

Welke is de juiste?

U ziet dat er nogal wat aan vast zit! Ds. Burger voert als autoriteit voor zijn uitleg J. van Andel aan. Ik zou daar Calvin tegenover kunnen plaatsen, maar meen dat we daar weinig verder mee komen. Wel geloof ik dat hier een serieus punt ligt. Ik vat het even samen. Paulus zegt: ik heb het fundament gelegd waarop een ander voortbouwt. Dat voortbouwen gebeurt op verschillende manier, maar het fundament blijft het beslissende punt. Ds. Burger en ik proberen dat beiden toe te passen in onze tijd. Wat is bouwen met stro, maar wel op het goede fundament? Ds. Burger denkt aan een ontuchtige leraar van een school op gereformeerde grondslag. Ik denk aan een dominee die zijn gemeente in deze tijd probeert te bouwen op het vaste fundament van Christus' werk. Concreet: dat doen ds. H. de Jong en ds. J.J. Burger alletwee. Maar wie van de twee doet het met goud en wie met stro? Dat weet ik nog niet zo precies, en dat is ook 't ergste niet. Het zal blijken op Christus' dag en het zal dan wel belangrijk zijn, maar voor deze dienaren niet beslissend, want al heeft iemand met stro gebouwd, "hij zelf zal gered worden, maar als door vuur heen".

Twee verklaringen, en welke is de juiste? Wel, kijk nu eens waar het over gaat in 1 Korinthiërs. Paulus is zó blij met Korinthe, en toch moet hij de scheuringen in die gemeente ernstig afkeuren. "Ik bedoel dit, dat ieder uwer zijn leus heeft: Ik ben van Paulus! En ik van Apollos! En ik van Kefas! En ik van Christus!" (1: 12). Tegenover al dit roemen in mensen plaatst Paulus dan het roemen in de dwaasheid van God: het kruis van Christus. Daarna komt hij op de verdeeldheid nog eens terug en zegt: "Want als er onder u nijd en twist is, zijt gij dan niet vleselijk, en leeft gij niet als (onveranderde) mensen? Want wanneer de een zegt: Ik ben van Paulus; en de ander: Ik ben van Apollos; zijt gij dan niet (onveranderde) mensen? Wat is dan Apollos? Of wat is Paulus?" (3: 3v). We zijn maar knechtjes van God, zo gaat hij verder. Ik heb geplant en Apollos heeft begoten. Concreet: Paulus stichtte de gemeente en Apollos heeft er daarna zegenrijk gewerkt. Maar je moet op God letten die de wasdom gaf. En dan volgt vs. 9: "Want Gods medearbeiders zijn wij; Gods akker, Gods bouwwerk zijt gij". In deze zin zet Paulus het beeld van de gemeente als Gods akker naast de beeldspraak van

de gemeente als Gods bouwwerk. En aansluitend buigt hij de woorden over planten en begieten dus ook om naar het leggen van het fundament en het bouwen op dat fundament. Paulus legde het fundament; Apollos, Kefas en zoveel anderen bouwden erop. En de gemeenteleden moeten zich ervoor hoeden om al te gauw met hun oordeel klaar te staan. Zo van: Apollos is goud en Kefas is stro. Of in onze tijd: Dominee Zus, dat is een gouden vent en professor Zo is een strooien mannetje. Wat een ellendige verdeeldheid is daar al door in de kerk gekomen!

Riskant

Goed, u merkt wel dat het voor mij volkomen evident is dat Paulus met de “werken” van goud of stro niet het ethisch gedrag van de gemeenteleden bedoelt, maar het werk van de gemeente-bouwers. Ik vind het dan ook riskant dat ds. Burger aan de juistheid van zijn uitleg meteen de juistheid van zijn gereformeerde kerktipe ophangt. Ik moet natuurlijk oppassen om nu niet hetzelfde te doen, door òns gelijk aan mijn uitleg te verbinden. Maar, beste Vrijgemaakte broeders en zusters, denk nu eens aan de *mogelijkheid* dat Paulus bij die verschillende bouwers inderdaad aan gemeente-bouwers denkt. Hij waarschuwt er dan tegen dat we ons oordeel over hen niet te gauw moeten vellen. En hij zegt er dit achteraan: “Weet gij niet, dat gij Gods tempel zijt en dat de Geest Gods in u woont? Zo iemand Gods tempel schendt, God zal hem schenden. Want de tempel Gods, en dat zijt gij, is heilig” (3: 16v). Even heel persoonlijk gezegd: vanwege deze tekst zou ik nooit mee verantwoordelijk *durven* zijn voor schorsingen en afzettingen van medewerkers Gods die op het ene fundament bouwen. En ik word helemaal koud bij het idee dat je bij dat bouwen op het ene fundament denkt aan een leraar die weliswaar leerlingen misbruikt, maar in elk geval wèl de Drie Formulieren heeft onderschreven.

Eerlijk en logisch

Enfin, we stoppen nu met de uitleg van die tekst. Uiteraard is het verschil tussen onze kerken niet zomaar een kwestie van een bepaalde exegese. Er zit een verschil van inzicht achter over de vraag hoe Gods gemeente het beste bewaard kan blijven. En binnen de grenzen van de Vrijgemaakte overtuiging was de besluitvorming ter synode heel eerlijk en logisch: we hebben de mogelijkheid tot contact verkend en ze blijken niet gereformeerd, dus hoezeer het ons spijt, we kunnen niet verder. Letterlijk:

- “- dat ons hart naar hen uitgaat vanwege onze verbondenheid aan en liefde voor het evangelie van onze Here Jezus Christus en dat we graag mogelijkheden zoeken en gebruiken om met hen tot verantwoorde samensprekingen te komen die kerkelijke eenheid beogen
- dat de huidige vrijheid voor en tolerantie van afwijking van de gereformeerde belijdenis die door hun Commissie voor Contact en Samenspreking nadrukkelijk geclaimd zijn en door de besluiten van de Landelijke Vergadering in 1995 opnieuw bevestigd, een blokkade vormen om op landelijk niveau tot zulke samensprekingen te kunnen komen (...)”

Op zichzelf is deze conclusie even spijtig als eerlijk en te respecteren. Ligt de situatie niet precies hetzelfde als dertig jaar geleden? Zo stelden deputaten het wel aan het eind van de besprekingen die we eerder met hen voerden: “helaas is er in dertig jaar niks veranderd”. Op zichzelf zou dat een sterk argument zijn voor de Nederlands Gereformeerde aanpak. De harde tucht-maatregelen van de zestiger jaren waren immers alleen te verklaren vanuit de vrees dat de kerk anders op een neerwaartse glijbaan zou komen. Dat was de stemming destijds ook: die buitenverbanders worden zó synodaal! Als er dertig jaar later niks veranderd is, dan liep 't kennelijk zo'n vaart niet.

We zijn veranderd

Anderzijds: we zijn natuurlijk wèl veranderd. Anders zat ik hier niet over 't einde van het gereformeerde leven te schrijven. Maar wat me bevreemdt is, dat er aan officiële

Vrijgemaakte zijde geen begin van erkenning is, dat zij óók veranderd zijn. In alle nuchterheid: als “het gereformeerde leven” bij hen nog onaangetast was, dan waren er geen 35 predikanten overspannen. En de commentator van het RD heeft gewoon gelijk wanneer hij zegt dat de voorgenomen aanpassing van het huwelijksformulier gevolg is van het feit dat men niet meer uit de voeten kan met teksten over de onderdanigheid van de vrouw. En wat dan? Dan wordt het lastig. Dan zal het erop aankomen (*voor òns net zo goed!*) of onze kerken op het fundament gebouwd zijn. Of er een basis is die ongeschokt blijft, ook als veel gereformeerde vastigheden wankelen. Ik denk dat niemand een ander fundament kan leggen dan er ligt, namelijk Jezus Christus. Op die basis moeten we toch verder kunnen?